

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО САМОСТІЙНОГО
ЖИТТЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ»**

Виконала: студентка 2 курсу Odobetska-O.S.-SPs1-M18z групи
спеціальності 016 «Спеціальна освіта.
Сурдопедагогіка. Спеціальна педагогіка».
Одобецька Олеся Сергіївна

Науковий керівник:
Дмітрієва О.І., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2020р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ	
1.1.Психолого-педагогічні аспекти підготовки до самостійного життя старшокласників.....	7
1.2.Особливості процесу підготовки до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху.....	21
Висновки до I розділу.....	32
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ	
2.1.Методика експериментального дослідження рівнів готовності старшокласників до самостійного життя.....	34
2.2.Результати експериментального дослідження та їх аналіз.....	39
2.3.Система виховних занять, спрямованих на підготовку старшокласників з порушеннями слуху до самостійного життя.....	61
Висновки до II розділу.....	85
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність роботи. Проблема підготовки старшокласників до самостійного життя актуальна завжди, але її пріоритети для суспільства та держави стали виключно значущими в останнє десятиліття. Незважаючи на, здавалося б, значне число психолого-педагогічних досліджень різних аспектів підготовки до самостійного життя учнів старших класів, до цього часу вкрай недостатньо теоретичних і практичних розробок в області психологічної підготовки до самостійного життя, а існуючі технології не знаходять належного поширення в педагогічній практиці.

Особливу категорію населення, наразі становить молодь з порушенням слуху, чисельність якої має стійку тенденцію до зростання. Згідно статистичних даних, до 3% населення страждає порушеннями слуху, такою мірою, за якої ускладнено соціальне спілкування. Зазвичай, це молодь у віці від 16 до 25 років, для якої інтеграція у суспільство стає проблематичною. Ефективність заціяння у суспільстві таких осіб з порушеннями слуху, передбачає удосконалення теорії та практики освіти, а також супровід осіб з особливими потребами різного віку, для їхньої успішної соціалізації та самореалізації.

Особливої уваги потребує процес інтеграції молодих людей із порушеннями слуху в сучасне соціальне середовище. Головні завдання держави та освітніх закладів полягають у тому, щоб надати їм можливості навчатися, отримувати кваліфіковану допомогу в процесі реабілітації, брати участь у підготовці молоді до вибору професії, допомогти у реалізації своїх прав як громадянина держави, сприяти підготовці старшокласників з порушеннями слуху до самостійного, дорослого життя.

Проблеми вивчення інтеграції людей із порушеннями слуху висвітлювались у науковій, медичній, психологічній літературі на протязі багатьох років, переважно, це були зарубіжні діячі науки (Д. Браун, П. Губерін, Д. Крістенсен, Т. Лірі, С. Мілгрем, Д. Фрамо).

Наукова розробка тематики, стосовно інтеграції дітей із порушеннями слуху в суспільство, у пострадянському просторі пов'язана із іменами педагогів, психологів, сурдопедагогів, тифлопедагогів, олігофренологів (Г. Бертинь, А. Венгер, С. Зиков, В. Лебедєв, Н. Морозова, А. Наседкін, Д. Тарасов, О. Токареєв).

Варто зазначити, що за минуле десятиріччя якісно зріс показник тих, хто цікавиться розробкою даної тематики, зокрема це стосується як науковців, так й практиків (Н. Бастун, Т. Богданова, Є. Боткіна, І. Добрякова, О. Заширенська, С. Лукомська, Н. Мазурова, М. Радченко), проте, здебільшого, вони розглядають теоретичні аспекти вивчення особливостей взаємин в сім'ях з дітьми із порушеннями слуху, й тільки частково розроблені практичні аспекти цього питання.

У сучасній практиці спостерігаються прогалини у дослідженні проблем інтеграції дітей з порушеннями слуху в сучасне суспільство, в підготовці до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху, можливості старшокласників з порушеннями слуху виконувати функції повноправного громадянина, а також, в сучасних дослідженнях мало уваги приділено науковцями проблемі побутової самостійності старшокласників з порушеннями слуху до самостійного життя, саме цей факт спонукає до глибшого дослідження обраної проблеми.

Мета дослідження полягає в розробці та апробації системи виховних занять спрямованих для підготовки до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху.

Для досягнення мети слід вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати психолого-педагогічні аспекти процесу підготовки до самостійного життя учнів старших класів;
- з'ясувати особливості підготовки до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху;
- визначити рівні готовності до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху;

- здійснити порівняльну характеристику рівнів готовності до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху, що виховуються в сім'ї та дітей-сиріт з порушеннями слуху;
- розробити та експериментально апробувати систему виховних занять, спрямовану на підготовку до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху.

Об'єкт дослідження – виховний процес у закладі загальної середньої освіти для дітей з порушеннями слуху.

Предмет дослідження – система виховних занять, спрямована на підготовку до самостійного життя учнів старших класів з порушеннями слуху.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної й методичної літератури з проблеми дослідження;

емпіричні: спостереження, анкетування, аналіз педагогічної документації;

статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Елементи наукової новизни Узагальнено поняття готовності старшокласників з порушеннями слуху до самостійного життя, досліджено специфічні зв'язки між життєвим пріоритетом старшокласників та отриманими навичками під час навчання; визначено ефективність впливу шкільного середовища на готовність старшокласників до вступу у доросле життя, розроблено та апробовано систему виховних занять, спрямованих на підготовку старшокласників до самостійного життя.

Практичне значення роботи полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані у підготовці та проведенні виховних заходів педагогами та вчителями закладів загальної середньої освіти.

Теоретичне значення: результати роботи можуть бути використані для подальшого вивчення питання підготовки до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху.

Апробація матеріалу роботи відбулася на звітній науковій конференції за підсумками науково-дослідницької діяльності студентів та магістрантів

факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець - Подільського національного педагогічного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, 2019 рік). Результати апробації відображено в одній публікації.

Робота виконана на замовлення Піщанської спеціальної загальноосвітньої школи - інтернат.

Структура дослідження. Дипломна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 89 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічних аспектів підготовки до самостійного життя учнів старших класів показав, що учні в період освітнього процесу зокрема старшокласники отримують повноцінну теоретичну базу знань яка має стати головною платформою їх повноцінного входження у суспільство. Готовність старшокласника до самостійного життя залежить від великої кількості факторів які впливають на сприйняття ним реального світу і вміння коректно реагувати на суспільні вимоги. Головним завданням старшокласників на даному етапі є повноцінно використати отримані знання щоб набути необхідних умінь та навичок для реалізації власного потенціалу у дорослому, самостійному житті.

Для реалізації однакових можливостей, які надаються всім старшокласникам з порушеннями слуху необхідно подолати низку проблем, щоб досягти однакового результату. Особливості підготовки старшокласників з порушеннями слуху полягають у наступному:

- для сприйняття інформації старшокласниками з порушеннями слуху необхідно більше часу, та більшої кількості повторів, це диктується особливими процесами пам'яті

- життєво важливо для старшокласників з порушеннями слуху професійна підтримка та допомога сурдопедагогів. Саме отримання допомоги від кваліфікованих фахівців зумовлює період адаптації дітей у соціальне середовище. Якщо випускник має таку допомогу він отримує роз'яснену інформацію, зрозумілу для нього, отже і період пристосування скорочується.

- старшокласникам з порушеннями слуху, в силу їх фізіологічного та психологічного розвитку, необхідно звикати до нового середовища не лише фізично а й морально, адже коло спілкування дітей з порушеннями слуху досить обмежене в період навчання в школі і в рази збільшується в період адаптації у відкритому суспільстві.

Методика експериментального дослідження полягала у визначенні рівнів готовності старшокласників з порушеннями слуху до самостійного життя.

Результати експериментального дослідження засвідчили, що 60 % старшокласників з порушеннями слуху мають потребу в удосконаленні вмінь та формуванні необхідних навичок, які стануть головними у процесі пристосування та адаптації до умов самостійного життя. Важливо, також, зазначити необхідність впровадження в освітній процес практичних занять які б спонукали старшокласників з порушеннями слуху до покращення умінь та навичок самореалізації у всіх необхідних сферах життя.

Відповідно до проведеного дослідження, було здійснено порівняльну характеристику готовності до самостійного життя старшокласників з порушеннями слуху, які виховуються в сім'ї, та сиріт з такими ж порушеннями. Аналізуючи отримані результати можемо зазначити, що процес адаптації старшокласників, які виховуються в межах освітнього закладу має певні особливості: оскільки коло спілкування з зовнішнім світом обмежене за рахунок об'єктивних причин. Визначено, що 60% опитаних старшокласників з порушеннями слуху, які виховуються в освітньому закладі мають можливість спілкування з людьми типового розвитку, які не беруть участь в освітньому процесі, проте старшокласникам комфортніше спілкуватися в колі людей, які їм знайомі і можуть спілкуватися зрозумілою для них мовою (жестовою мовою). На томість виховання дітей в сім'ї надає додаткові уміння та навички, сприяє швидшій підготовці до самостійного життя, більшій кількості соціальних зв'язків. З'ясовано, що 80% старшокласників з порушеннями слуху, які виховуються в сім'ях мають більше друзів з типовим розвитком, коло спілкування з людьми типового розвитку набагато ширше ніж у їх ровесників, які виховуються в освітньому закладі. Однак, варто зазначити, що незалежно від кількості людей з якими спілкуються старшокласники з порушеннями слуху обох груп, якість цього спілкування досить низька.

В результаті проведеного дослідження, нами розроблено і апробовано систему виховних занять, спрямовану на підготовку старшокласників з порушеннями слуху до самостійного життя. Вважаємо, що ці заняття сприятимуть розвитку у старшокласників мотиваційної сфери, яка спонукатиме

їх активніше поповнювати запаси своїх знань, та покращувати навички які в майбутньому допоможуть кожному старшокласнику реалізувати себе у суспільстві. Учні навчаться виконувати свої соціальні ролі і пристосовуватися до світу в якому живуть.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні особливостей адаптації старшокласників у конфліктних ситуаціях, шляхи їх вирішення. Важливим аспектом, який варто розглянути детальніше, можуть бути стосунки між старшокласниками з порушеннями слуху за межами освітнього закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. Москва: Наука, 1980. 336 с.
2. Алиева М.А. Тренинг развития жизненных целей (программа психологического содействия успешной адаптации). Санкт-Петербург: Речь, 2002. 216 с.
3. Аракова М.П. Психологические особенности общения со взрослыми и сверстниками выпускников школы-интерната. Москва: Академия, 2003. 223 с.
4. Байтингер И.Е. Некоторые проблемы социализации воспитанников детских домов. Дети. Молодежь. Общество. Челябинск:1998. С. 103-104.
5. Басова В.М. Теория и практика формирования социальной компетентности личности. Кострома: Авантитул,2004. 188 с.
6. Беличева С.А. Основы превентивной психологии. Москва: Социальное здоровье России, 1994. 220 с.
7. Божович Л.И. Избранные психологические труды: Проблемы формирования личности. Москва: Международная педагогическая академия, 1995. 212 с.
8. Быков А.В. Психологическая служба в учреждениях социально-педагогической поддержки детей и подростков: учебное пособие. Москва: Изд-во УРАО, 2004. 100 с.
9. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Санкт-Петербург: Лань, 2003.654 с.
10. Виштак О.М. Сучасний підхід до позакласної виховної роботи. Нові форми позакласної виховної роботи. Форум педагогічних ідей «Урок», 2019. С.3-10
11. Вовченко О.А. «Психолого – педагогічний вплив корекційно – розвиткових занять на становлення та формування життєвих компетентностей дітей з порушеннями слуху». Молодий вчений. 2016. листопад № 11 (38). С.368
12. Дікова-Фаворська О. М. Особа з функціональними обмеженнями: основні теоретико-методологічні підходи. Специфічні групи осіб з обмеженими можливостями здоров'я у фокусі соціології. Київ, 2009. 369 с.

13. Додонов Б.И. О системе «личность». Психология личности в трудах отечественных психологов. Хрестоматия. Санкт-Петербург: 2001. 356 с.
14. Григорьева О.А. Дополнительное образование как фактор социально-экономической интеграции инвалидов. Дополнительное образование инвалидов в контексте приоритетов социально-экономического развития. Серия «Научные доклады: независимый экономический анализ». Москва: МОНФ, 2007. С. 9 – 68.
15. Дубровина И.В. Формирование личности старшеклассника. Москва: Педагогика, 1989. 168 с.
16. Дубровина И.В. Об индивидуальных особенностях школьников. Москва: Просвещение, 1975. 256 с.
17. Егорова М. А. Социально-психологическая готовность к самостоятельной жизни выпускников школы-интерната. Вестник практической психологии образования. Москва: 2007. (12) июль–сентябрь №3. С. 59-66.
18. Эриксон Э. Идентичность: юность, кризис. Москва: Прогресс, 1996. 344 с.
19. Зейгарник Б.В., Братусь Б.С. Очерки по психологии аномального развития личности: монография. Москва: Изд-во Моск. университета, 1980. 354 с.
20. Калька Н.М. Психологічні аспекти інтеграції в суспільство людей з вадами слуху. // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2018. Випуск 1. С. 33-43.
21. Карабанова Н.С., Карабанов А.Г., суворова Т.І., Овчаренко Т.Г. Концептуальні основи соціальної інтеграції та професійної адаптації глухих дітей. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Збірник наукових праць т.3. Луцьк: 2008. С. 57.
22. Коробейников И.А. Нарушения развития и социальная адаптация. Москва: 2002. 412 с.
23. Колесник І.П. Соціалізація особистості глухого школяра. К.: Мальва-ОСО, 1994. С. 22-26, 33, 89-94.
24. Краевский В. В., Бережнова Е.В. Методология педагогики. Новый этап: учебное пособие. Москва: Академия, 2006. 400 с.

25. Крамаренко Л. І. Педагогічні умови формування інтересу майбутніх учителів до науково-педагогічних знань у навчальному процесі педучилища / голов. ред. В.Г. Кузь. Збірник наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту. ім. П. Тичини. К.: Міленіум, 2004. С. 53-62.
26. Миллс Ч. Высокая теория. Американская социологическая мысль / под ред. В.И. Добренкова. Москва: Изд-во МУБиУ, 1996. 321 с.
27. Назарець З. О. Інноваційна професійно-технічна освіта: пошуки шляхів оновлення : матеріали III-ої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, Донецьк, 26 – 30 березня 2012 р. Донецьк, 2012. С.172-175.
28. Олейник Ю.Н. Исследование уровней совместимости в молодой семье. Психологический журнал. 1986. Т.7, № 2. - С. 20 - 22.
29. Парсонс Т. Функциональная теория измерения. Американская социологическая мысль / под ред. В. И. Добренкова. Москва: Изд-во МУБиУ, 1996. С. 474-476.
30. Петровская Л.А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга. Москва: Изд-во МГУ, 1982. 258 с.
31. Пожар Л. Психология аномальных детей и подростков. Москва: ПСИ, 1996. 128 с.
32. Психология глухих детей / под ред. И.М. Соловйова, Ж.И. Шиф, Т.В. Розановой, Н.В. Яшковой. М., Педагогика, 1971. 447с. С. 7-9, 20-36, 87-89, 143, 376-379.
33. Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», //№ 1243 МОН, молоді та спорту України від 31.10.2011 р.
34. Дегтярьова Г. С., Козяр М. М., Матійків І. М., Руденко Л. А., Шиделко А. В. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців: монографія / за ред. Л. А. Руденко. Київ: 2012. 170 с.
35. Развитие способностей у глухих детей в процессе обучения / под ред. Т.В. Розановой. М.: Педагогика, 1991. 176с.

36. Сафин В.Ф. Психологический аспект самоопределения личности. Психологический журнал / ред. Б.Ф. Ломов, Л.И. Анцыферова. 1984. Том 5. №4 июль-август, 1984. С. 65-74.
37. Семья Г.В., Левин С.А., Панов А.И., Юдинцева Н.Н. Социально-психологические технологии постинтернатной адаптации выпускников образовательных учреждений для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. М.: СИМС, 1999. 140 с.
38. Служби раннього втручання в Україні: шлях до інтеграції / за ред. Н. А. Бастун. Київ: ІКЦ «Леста», 2005. 184 с.
39. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации / изд-во В. А. Михайлова, 2002. –461 с.
40. Специальная психология: учебно-методический комплекс для специальности «Психология» / авт.-сост. Е. А. Зоткина. Самара: Изд-во «Универс-групп», 2007. 212 с.
41. Сулова М. Ю. О социализации молодого инвалида. Социологические исследования. 2000, № 6. С. 137-139.
42. Татьянчикова І. В. Проблема соціалізації учнів з особливими потребами. Слов'янськ, 2012. С.38.
43. Тернер Д. Аналитическое теоретизирование. Процессы интеграции. Теоретическая социология антология в 2 ч. Москва: Книжный дом Университет, 2002. С. 237.
44. Толстых Н.Н. Особенности психического развития младших школьников, воспитывающихся вне семьи. Вопросы психологии. 1982. № 2. – С. 79-86.
45. Федюк Т. М. Психологічні особливості соціалізації дітей з вадами слуху. Психологія: реальність і перспективи.. 2014. Вип. 3. С. 161-163.
46. Фомічова Л. І. Сурдопедагогіка. Хрестоматія. т 1. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 509 с.
47. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. Москва: Просвещение, 1991. 288 с.

48. Формування життєвих навичок у випускників шкіл-інтернатів
Методичний посібник для практичних психологів, соціальних педагогів / за заг.
ред. В.Г. Панка. Донецьк: вид-во «Вебер», 2011. 127 с.
49. Фурманов И. А., Аладьин А. А., Фурманова Н. В. Психологическая
работа с детьми, лишенными родительского попечительства: Книга для
психологов. Минск: Тесей, 1999. 224 с.
50. Шестаков В. М. Навчання глухих дітей сьогодні: зб. матеріалів І
Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні. Київ, 2001.
С. 50-53.
51. Хребина С. В. Организационная психология образования: феноменология
и концепция развития: монографія. Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2007. 88 с
52. Ярмаченко М. Д. Проблеми інтеграції глухих у суспільство: зб. матеріалів
І Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні. Київ, 2001.
С. 63-66.